

Składki ZUS

– jak na nich zaoszczędzić

Wstęp

Wykonywanie pracy zarobkowej jest związane z ubezpieczeniami społecznymi, które są co do zasady obowiązkowe dla większości grup świadczących pracę. Obciążenia z tytułu składek na poszczególne ubezpieczenia są bardzo wysokie. Przedsiębiorcy mogą jednak wykorzystywać możliwości zmniejszenia tych zobowiązań, stosując obowiązujące przepisy.

Efekt obniżenia kosztów składek ZUS można osiągnąć, korzystając np. z innych form zatrudnienia niż umowa o pracę. Wykonywanie pracy na umowę zlecenia w niektórych przypadkach jest zwolnione z oskładkowania. Natomiast praca na umowę o dzieło co do zasady w ogóle nie podlega obowiązkowi opłacania składek na ubezpieczenia społeczne. Istnieje też wiele innych okoliczności, które mogą powodować zmniejszenie kosztów z tytułu oskładkowania, np. zwolnienie ze składek ZUS niektórych świadczeń pracowników czy korzystanie z różnego rodzaju ulg i refundacji dla poszczególnych grup ubezpieczonych.

W czasie epidemii koronawirusa pracodawcy mogą również korzystać z dodatkowych zwolnień składkowych przewidzianych w tzw. tarczy antykryzysowej. Dla płatników składek zatrudniających mniej niż 10 ubezpieczonych przewidziano w tarczy antykryzysowej 3-miesięczne zwolnienie z obowiązku opłacania składek ZUS. Okres ten może zostać wydłużony na mocy rozporządzenia Rady Ministrów – z uwzględnieniem okresu obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii oraz ich skutków. Możliwość objęcia wsparciem dotyczy również firm zatrudniających od 10 do 49 osób w postaci zwolnienia w wysokości 50% składek ZUS.

W niniejszym poradniku wskazujemy sytuacje pozwalające na obniżenie kosztów składek na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne, a także FP, FS i FGŚP. Ponadto przestrzegamy przed błędami w zawieraniu umów cywilnoprawnych, których nadużywanie może okazać się dla przedsiębiorców kosztowne, oraz przed innymi błędami w korzystaniu z preferencji składkowych.

I. Tytuły ubezpieczeń obniżające koszty składek ZUS

Tytuły do ubezpieczeń zostały określone w art. 6 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (j.t. Dz.U. z 2020 r. poz. 266 ze zm.; dalej: ustawa systemowa). Jeśli dany tytuł nie został wskazany w ustawie, wówczas taki przychód jest zwolniony od obowiązku objęcia go ubezpieczeniami społecznymi. W pewnych okolicznościach tytuły ubezpieczeniowe skutkują obowiązkiem ubezpieczeń społecznych, w innych – tylko obowiązkiem ubezpieczenia zdrowotnego.

1. Umowa o dzieło

Prawidłowo zawarta umowa o dzieło co do zasady nie jest tytułem do ubezpieczeń i nie podlega oskładkowaniu. Musi jednak być zawarta zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego. Jeżeli spełnia przesłanki właściwe np. dla umowy zlecenia bądź stosunku pracy, wówczas zostanie zakwestionowana przez ZUS. Praktyka pokazuje, że ZUS bardzo często kwestionuje zasadność zawarcia umowy o dzieło.

Dodatkowo, od 1 stycznia 2021 r. płatnicy składek zawierający umowy o dzieło będą zobowiązani do ich systematycznego raportowania w ZUS. Umożliwi to jeszcze skuteczniejsze ściganie firm, które zawierają umowy o dzieło w celu ominięcia obowiązku składowego.

1.1. Umowa o dzieło – informacje ogólne

Umowa o dzieło, podobnie jak umowa zlecenia, jest umową uregulowaną w Kodeksie cywilnym (art. 627–646 Kodeksu cywilnego; dalej: k.c.). Przez umowę o dzieło przyjmujący zamówienie (zwany dalej także wykonawcą) zobowiązuje się do wykonania oznaczonego dzieła, a zamawiający do zapłaty wynagrodzenia. Umowa o dzieło jest umową rezultatu i wymaga, by działanie przyjmującego określone zamówienie doprowadziło do konkretnego, indywidualnie oznaczonego efektu (dzieła).

Umowa o dzieło odznacza się m.in. tym, że wykonawca ma daleko posuniętą swobodę co do sposobu, w jaki będzie postępował w celu uzyskania ustalonego w umowie końcowego efektu.

Przedmiotem umowy o dzieło powinno być konkretne dzieło, uzgodnione przez strony, przy czym może być ono rozumiane szeroko: jako obejmujące zarówno przedmioty w postaci materialnej (np. zbudowanie budynku, wykonanie szafki kuchennej, wyrzeźbienie figurki), jak i w postaci niematerialnej (np. napisanie piosenki, zorganizowanie koncertu lub konferencji).

Może się również zdarzyć, że o ile pojedyncza czynność mogłaby zostać zakwalifikowana jako umowa o dzieło, o tyle znaczna liczba powtarzalnych czynności nie spełnia już takich warunków. W wyroku z 6 kwietnia 2011 r. (II UK 315/10, OSNP 2012/9–10/127) Sąd Najwyższy stwierdził, że:

SN (...) okoliczność wykonywania umowy o współpracy mającej za przedmiot powtarzalne i takie same usługi, świadczone systematycznie, za stałym wynagrodzeniem, nie pozwala jednocześnie uznać, że są wykonywane odrębne (indywidualne) umowy o dzieło. Tłumaczenie dokumentów z języka angielskiego na polski i odwrotnie, nawet ograniczone do danej branży, nie może być w takiej sytuacji kwalifikowane jako wykonywanie oznaczo-

nego dzieła w rozumieniu art. 627 k.c. Nie jest to czynność właściwa dla umowy o dzieło w sytuacji, gdy tłumacz pozostaje w gotowości do pracy, która polega na powtarzalnym tłumaczeniu dokumentów związanych z branżową działalnością firmy i za którą otrzymuje stałe (miesięczne) wynagrodzenie, a przy tym umowa trwa kilka lat.

Umowa o dzieło może być zawierana między osobami fizycznymi, prawnymi oraz jednostkami organizacyjnymi nieposiadającymi osobowości prawnej.

W przypadku umowy o dzieło przyjmujący zamówienie wybierany jest z uwagi na jego cechy podmiotowe, tj. odpowiedni zawód, specyficzne umiejętności czy predyspozycje. Kwalifikacje przyjmującego zamówienie na wykonanie dzieła mają zatem zwykle istotne znaczenie dla zamawiającego dzieło. Zasada ta działa również w drugą stronę, ponieważ przed przyjęciem oferty zamawiającego lub w procesie rokowań przyjmujący zamówienie powinien dokonać oceny swoich możliwości wykonania dzieła, zwłaszcza że wskutek zawarcia umowy bierze na siebie ryzyko założonego wyniku zamawianego dzieła.

1.2. Umowa o dzieło a składki ZUS

Osoba, która wykonuje pracę wyłącznie na podstawie umowy o dzieło, nie podlega ubezpieczeniom społecznym. Samoistna umowa o dzieło nie jest bowiem tytułem do ubezpieczeń.

Obowiązek ubezpieczeń społecznych z tytułu umowy o dzieło istnieje natomiast wtedy, gdy taka umowa została zawarta z własnym pracodawcą lub jest wykonywana na rzecz własnego pracodawcy. W takich przypadkach umowa o dzieło jest w zakresie ubezpieczeń społecznych traktowana jak umowa o pracę.

W myśl bowiem art. 8 ust. 2a ustawy systemowej za pracownika uważa się również:

- osobę wykonującą pracę na podstawie umowy o dzieło, jeżeli taką umowę zawarła z pracodawcą, z którym pozostaje w stosunku pracy, lub
- osobę wykonującą w ramach takiej umowy pracę na rzecz pracodawcy, z którym pozostaje w stosunku pracy.

Jeżeli zatem pracownik wykonuje dodatkowo umowę o dzieło zawartą z własnym pracodawcą lub na podstawie tej umowy wykonuje pracę na rzecz własnego pracodawcy, to podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, wypadkowemu i chorobowemu zarówno z tytułu umowy o pracę, jak i z umowy o dzieło.

W sytuacji gdy osoba, która wykonuje równocześnie pracę na podstawie umowy o pracę i zawartej z własnym pracodawcą umowy o dzieło, dodatkowo prowadzi pozarolniczą działalność, obowiązkowe są dla niej ubezpieczenia społeczne z tytułu umowy o pracę oraz umowy o dzieło.

Obowiązek ubezpieczeń społecznych z tytułu prowadzonej pozarolniczej działalności jest natomiast uzależniony od wysokości podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia ze stosunku pracy oraz umowy o dzieło. Jeśli podstawa ta, w przeliczeniu na okres miesiąca, jest niższa od minimalnego wynagrodzenia, ubezpieczenia społeczne z tytułu prowadzonej pozarolniczej działalności są obowiązkowe. Jeżeli natomiast podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne ze stosunku pracy i umowy o dzieło w przeliczeniu na okres miesiąca wynosi co najmniej tyle, ile minimalne wynagrodzenie, z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności osoba ta podlega dobrowolnie ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym.

Emeryt lub rencista wykonujący umowę o dzieło zawartą z pracodawcą, z którym pozostaje równocześnie w stosunku pracy, albo wykonujący w ramach umowy o dzieło pracę na rzecz pracodawcy, z którym pozostaje w stosunku pracy, podlega z tytułu tej umowy obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym. Obowiązkowe dla tej osoby są również ubezpieczenia z tytułu umowy o pracę. Należy pamiętać, że w sytuacji gdy pracodawca zatrudnia na podstawie umowy o dzieło swojego pracownika przebywającego na urlopie macierzyńskim, wychowawczym czy bezpłatnym, z tytułu wykonywania umowy o dzieło nie podlega on ubezpieczeniom społecznym. Statusu własnego pracownika nie mają bowiem osoby przebywające na urlopie macierzyńskim, urlopie wychowawczym lub urlopie bezpłatnym, a tym samym w odniesieniu do tych osób nie ma zastosowania art. 8 ust. 2a ustawy systemowej.

PRZYKŁAD 1

Magdalena G. zawarła z własnym pracodawcą umowę o dzieło na okres od 1 do 31 stycznia 2020 r. Osoba ta pozostaje w stosunku pracy od 1 stycznia 2018 r. Zarówno z tytułu umowy o pracę, jak i umowy o dzieło Magdalena G. podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym i ubezpieczeniu zdrowotnemu. Pracodawca, jako płatnik składek, był zobowiązany zgłosić ją od 1 stycznia 2018 r. do obowiązkowych ubezpieczeń emerytalnego, rentowych, wypadkowego, chorobowego oraz zdrowotnego z tytułu zawartej umowy o pracę. Nie powinien natomiast zgłaszać tej osoby do ubezpieczeń z tytułu umowy o dzieło. Powinien jedynie dodać przychód uzyskany w danym miesiącu z umowy o dzieło do przychodu z umowy o pracę i otrzymaną sumę wykazać w imiennym raporcie miesięcznym, składanym za miesiąc, w którym dokonano wypłaty z tytułu umowy cywilnoprawnej. Raport należy oznaczyć kodem tytułu ubezpieczenia właściwym dla pracownika (01 10 xx).

PRZYKŁAD 2

Henryk I. na podstawie wpisu do ewidencji prowadzi działalność gospodarczą. Od 1 lutego 2019 r. pracuje również na podstawie umowy o pracę, na 1/2 etatu, z miesięcznym wynagrodzeniem w wysokości 1900 zł. W okresie od 1 do 31 marca 2020 r. wykonuje także umowę o dzieło, którą zawarł z własnym pracodawcą. Z tytułu tej umowy w marcu 2020 r. wypłacono mu wynagrodzenie w kwocie 800 zł. W okresie od 1 do 31 marca 2020 r. osoba ta podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym z tytułu stosunku pracy. Jednakże w podstawie wymiaru składek ze stosunku pracy Henryka I. jego pracodawca ma obowiązek uwzględnić także przychód z tytułu umowy o dzieło. Z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej ubezpieczenia emerytalne i rentowe są dla niego dobrowolne, gdyż łączna podstawa wymiaru składek ze stosunku pracy i umowy o dzieło w marcu 2020 r. jest wyższa od minimalnego wynagrodzenia za pracę (w 2020 r. – 2600 zł).

PRZYKŁAD 3

Marianna S. przebywa na urlopie wychowawczym i podlega z tego tytułu ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Od 17 stycznia do 31 marca 2020 r. wykonuje umowę o dzieło dla pracodawcy, który udzielił jej urlopu wychowawczego. W okresie wykonywania umowy o dzieło osoba ta w dalszym ciągu podlega ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu urlopu wychowawczego. Z tytułu umowy o dzieło